

AS MARAVILLAS DO COUREL EN ESTADO GRAVE

Belen Rodriguez

Belen Rodriguez

CANTEIRAS VERSUS XEOBIODIVERSIDADE

No Courel está a maior diversidade xeolóxica de Galiza, mais actualmente está en perigo debido ao desenvolvimento industrial e antrópico da zona. Nomeadamente, as canteiras a ceo aberto poden destruir milleiros de anos de historia, desde a Época Precámbrica ata hoxe, recollidos nas pedras do sub-solo courelá. Así o cre o Catedrático en Xeoloxía e Director do Instituto Universitario "Isidro Parga Pondal", Xoán Ramón Vidal Romani, quen considera a explotación mineira como unha actividade especulativa, e non industrial, e que "fai da lousa o problema do Courel". Tras unha violenta actividade volcánica no Paleozoico Inferior orixinouse o que hoxe é o material máis codiciado na Serra para os canteiros. A explotación da lousa en toda Galiza, e en concreto no Courel, supón "unha desfeita máis grave que un *Prestige* por ano" e, de seguires así, deixará para o futuro paisaxes similares ás de "As Médulas" ou Montefurado.

Vidal Romani, cre necesario reabrir o debate social sobre a rendibilidade económica das canteiras a ceo aberto fronte ás perdas ambientais que estas xeran. Asegura que a industria pizarreira en Galiza tan só aproveita o 1% da explo-

tación de lousa, quedando o 99% restante en entulleiras ladeira abaixo, "cumprindo a única lei que respectan as louseiras: a lei da gravidade". A falla de rexeneración postactividade, a utilización de técnicas primitivas de extracción, a importación de pizarra do Brasil e China, que logo se mestura coa galega, e a suposta ilegalidade do 90% das

**"En Galiza só se aproveita o 1% da lousa extraída, o 99% tirase ladeira abaixo, sen rexenerar".
"A lei da gravidade é a única lei que respectan as louseiras en Galiza"** Vidal Romani

canteiras de Galiza, na meirande parte subvencionadas con fondos públicos, son argumentos más que suficientes, indica Romani, para pechar as explotacións de minas a ceo aberto. Algunos dos poucos restos glaciares que conservamos, coma o de "Céramo" (300.000 anos de antigüidade), "Lucenza" (80.000 anos) e "Ferreiría Vella" (25.000 anos), ou as pegadas da primeira unión xeolóxica de Galiza como é o "Taro Branco" ou o "Pregue deitado do Courel", de hai máis de 300 millóns de anos, non están a salvo da industria pizarreira.

A situación de declive social e ambiental que vive a Serra courelá sentou na mesma mesa de debate a especialistas en xeoloxía, bioloxía, agronomía, paleontoloxía, patrimonio cultural, arquitectura, paisaxe e etnografía. O encontro, celebrado o 12 de maio na Escola Politécnica Superior de Lugo, foi organizado por ADEGA, Universidades galegas e o Colexio Oficial de Arquitectos de Lugo para descubrir as peculiaridades ambientais, sociais e culturais do Courel, definir as súas ameazas e marcar unha dirección cara a protección e conservación do medio e das súas xentes. Para iso, tamén estiveron presentes más unha ducia de voceiros dos distintos Departamentos da Administración autonómica e local, responsables directos na xestión política da zona. Pero a diagnose do estado de saúde ambiental da Serra correu a cargo dos primeiros. A continuación, a radiografía das marabillas do Courel.

OS FÓSILES MÁIS ANTIGOS

O rexistro fósil máis antigo de Galiza que se coñece, pertencente á unha época anterior ao Cámbrico Inferior, tamén está no Courel. Naquel momento a zona era un fondo mariño e nel habitaban as chamadas faunas de Ediacara. A Serra tamén agocha xacementos de épocas posteriores, cando os continentes comenzaron a unirse e a reencherse os fondos mariños, hai uns 450 millóns de anos. Pero a falla dun Plano de Estudo Paleontolóxico na zona dificultou a súa investigación, e os últimos fósiles atopados corresponden á derradeira fase do Cuaternario, indica a paleontóloga e Secretaria do Instituto Universitario de Xeoloxía na Universidade de A Coruña, Aurora Grandal.

"O Courel acolle o 40% da diversidade vexetal galega e 2/3 das comunidades arbóreas de Galiza" Manuel Guitián

O Courel supón para os paleontólogos unha das zonas de maior interese científico por rexistrar formacións cárticas, sobre rochas calizas, onde o estado de conservación dos fósiles animais é máis óptimo. No Carst de Céramo, por exemplo, atópanse restos de faunas olo-cárticas e de comunidades humanas.

Particularmente, as últimas pegadas do "oso das cavernas" en Galiza tamén están no Courel. Tampouco estes xacementos, considerados polos expertos coma os máis antigos da Europa Occidental, se escapan da ameaza das canteiras.

A MAIOR DIVERSIDADE VEXETAL

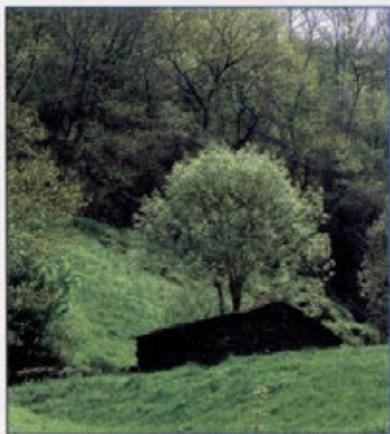
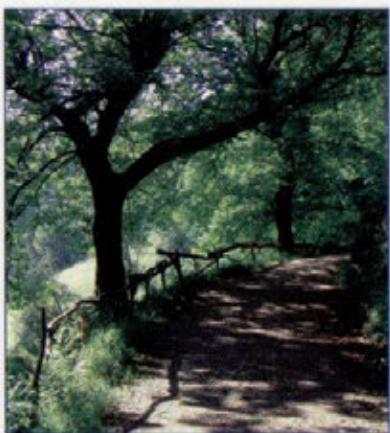
Unha das riquezas do Courel está na súa biodiversidade. O LIC Añcares-Courel concentra 2.500 especies de plantas vasculares das que a metade están no Courel. Poderíase dicir que a montaña courelá é o espazo con maior biodiversidade de Galiza, xa que máis do 40% das plantas galegas están ali. Por comunidades vexetais, recolle a terceira parte do total das familias de herbáceas de Galiza, máis de 1/3 das arbustivas e os 2/3 das arbóreas (arredor de 20 tipoloxías de árbores). Esta variedade de plantas só se dá nas Serras orientais de Lugo pola particularidade da súa litoloxía, a morfoloxía das súas vertentes ou relevo, o clima, a súa bioxeografía e pola influencia da actividade humana. Este último factor tivo unha incidencia especial na constitución da actual paisaxe courelá.

"Os fósiles mellor conservados atopápanse nas formacións cárticas do Courel" Aurora Grandal

Segundo os expertos, Pablo Ramil e Manuel Gutián do Instituto de Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural, o Courel experimentou unha redución considerable da superficie boscosa natural, que hoxe constitúe pouco máis do 10% da superficie forestal total. Por conseguinte, as matogueiras gañaron espazo ata chegar ao 52% do territorio, extinguíronse especies e introducironse exemplares foráneos que acabaron colonizando o 17% do solo. Pero a pesares dos cambios no eido forestal propulsados pola actividade humana, o Courel ainda conserva mosaicos boscosos propios como as "devesas" ou "bosques de bosques", nas que conviven multitud de especies autóctonas.

PATRIMONIO, CULTURA, PAISAXE E ETNOGRAFÍA

"A paisaxe forma parte da nosa cultura, pero o patrimonio natural non está amparado pola lexislación cultural. Estamos convencidos de que as canteiras están mal, pero desde a perspectiva

Ramón Pérez

"Estamos convencidos de que as canteiras afectan ao patrimonio do Courel". "O home leva invadindo o paisaxe desde hai 2.000 anos, pero agora faino con más medios e menos escrúpulos"

Felipe Arias

da Administración cultural non afectan ao Patrimonio". Así de claro o deixa o Director Xeral de Patrimonio Cultural, Felipe Arias, ao explicar a falta de competencias que ten o seu Departamento para actuar a prol da protección dos bens naturais do Courel, sobre todo

daqueles que están no subsolo ou xacementos que ainda están por descubrir. Até o momento, rexen as normas subxidiarias de 1991 polas que tan só se contempla a protección de 9 xacementos castrexos e 4 romanos (ainda que se teñen recoñecido ao menos outros 37 sen inventariar), dous BICs (Bens de Interese Cultural) e varias capelas e igrexas (o 70% do inventario total). Ante este panorama, Felipe Arias ve preciso que a lexislación medioambiental contemple o ben cultural como algo indisoluble e interrelacionado co medio ambiente. Estima necesaria a actualización de catálogos e inventarios e a busca de fórmulas adecuadas para a intervención de Patrimonio na protección dos bens naturais sen interferir noutras competencias. Arestora, este organismo está a usar como instrumento de mellora e control patrimonial os Planos Xerais de Ordenación Municipal.

"A paisaxe cultural é obra da acción combinada da natureza e do ser humano" Rafael Crecente

Pola súa parte, o arquitecto Xosé Anxo Carreira, definiu a falla de protección do patrimonio arquitectónico rural como "unha cuestión de debilidade social". Segundo as súas palabras, "estamos nun grado consciente de deterioro e de perda de autoestima", mentres a esencialidade do mínimo, a eliminación de superficialidades, a fusión coa paisaxe, o uso de materiais propios e o enxeño do construtor rural acadan sobradamente as expectativas do bo gusto arquitectónico.

Rafael Crecente, investigador sobre o termo "paisaxe cultural" e membro do IBADER, foi máis alá das concepcións tradicionalistas da paisaxe e vinculou a súa definición coa percepción que a sociedade fai dela ao longo do tempo. Crecente indica que a paisaxe "está de moda" en Galiza, pero que nunca houbo instrumentos nin políticas específicas para a súa xestión e ordenamento. Tampouco se coñecen mecanismos de formación e información relativa á paisaxe galega esenciais para establecer liñas de protección e participación social. "O recoñecemento dunha paisaxe cultural pasa pola condición inexorábel de que a sociedade asuma a existencia dun problema e a necesidade de cambio", asegura Crecente, "E a paisaxe de valor en Galiza está nas montañas".